

Socialtjänsten

Godkänd MAS	Löpnr SN 2018 00167	Dokumentklass Riktlinje	Version 1.0	Sida 1(5)
Författare Anders Engelholm			Datum: 2019-03-26	Datum fastställande: 2019-03-26
Sakgranskare Gurli Edlund, Annika Eriksson,				

Riktlinje kring blås- och tarmdysfunktion (inkontinens)

Bakgrund

Blåsdysfunktion drabbar framför allt äldre personer, både kvinnor och män är utsatta. I Sverige har drygt 530 000 personer över 65 år besvär och nästan 80 procent av alla personer i särskilt boende har sådant läckage att de behöver använda inkontinenshjälpmedel. När övriga blåsproblem såsom urin-trängningar, tömningsproblem samt efterproblem tillkommer är prevalensen ännu större.

Blåsdysfunktion är inte en del av det naturliga åldrandet utan orsaken hittas ofta i bakomliggande sjukdom eller funktionsnedsättning. Den enskilde ska erbjudas den hjälp som finns att få enligt tillgänglig kunskap. Oftast handlar det om små och enkla åtgärder som är lätta att genomföra.

Utebliven utredning och uteblivna åtgärder orsakar onödigt lidande och ökar risken för komplikationer vilket i sin tur kan ge ökade kostnader för samhället. Blåsdysfunktion är ett stort folkhälsoproblem i Sverige som kan leda till medicinskt och socialt handikapp för den enskilde samtidigt som det förorsakar stora kostnader för samhället.

Generellt används ofta för stora skydd med stor absorptionsförmåga – vilket gör att skydden blir svårare att fixera, den enskilde kan känna obehag och att kostnaderna blir höga. Med individuell utprovning efter läckagemätning anpassas skyddet utifrån problemet och behovet av stora skydd minskar. Stora kostnader är inte förknippat med en effektiv kontinensvård utan indikerar istället att utredningar och individuella utprovningar inte tillämpas.

Inledning

Att klara av dagliga toalettbesök betraktas som en självklarhet för de flesta av oss. Likaså att få välja när, var och hur vi genomför toalettbesöket. För äldre är oförmåga att själva klara av sina toalettbesök ofta orsaken till att de inte kan bo kvar i sin egen bostad. Ett flertal studier har visat att personer med urinläckage har nedsatt fysisk förmåga, initiativlöshet, minskad vitalitetskänsla, risk för fall och fallskador och färre sociala kontakter i förhållande till jämnåriga som inte har dessa besvär.

Blåsdysfunktion kan förhindras, lindras eller botas genom att problemet uppmärksammas. Genom att ge förebyggande information och kunskap, möjligheter till utredning, behandling samt individuell utprovade hjälpmedel uppnås ett bättre resultat. Äldre med blåsdysfunktion får ibland inkontinensskydd "för säkerhets skull" och ibland blir skydden onödigt stora. Det är inte god kvalitet och inte heller kostnadseffektivt. Det måste vara alla människors rätt att få gå på toaletten regelbundet.

Blåsdysfunktion

I Socialstyrelsens rapport "Blåsdysfunktion hos äldre personer" som publicerades oktober 2016 slås fast att begreppet blåsdysfunktion ska användas istället för inkontinens.

Blåsdysfunktion beskriver flera olika problem. Förutom urinläckage, och trängningar som närmast motsvarar begreppet urininkontinens, ingår också tömningsproblem och efterproblem i begreppet. Urinläckage och trängningar orsakar lagringsproblem. Tömningsproblem uppkommer när hinder finns för blåstömning och efterproblem är läckage som uppstår efter tömning av blåsan. Kunskaper om de olika problemen ger bättre förutsättning för en adekvat behandling (Socialstyrelsen, 2016).

Urininkontinens används ibland i denna riktlinje och i tillhörande kunskapsstöd, speciellt vid hänvisning till olika studier som refererar till det begreppet. Denna riktlinje innehåller även namnet "tarmdysfunktion". Kunskapsstödet tar dock inte upp detta lika mycket – men området och besvären finns väl beskriva på Nikolas webb, www.nikola.nu och i Vårdhandboken. Skyldigheten att förskriva individuella inkontinenshjälpmedel gäller oavsett om det handlar om tarmdysfunktion som blåsdysfunktion – förutom att det senare är långt mycket vanligare.

Syfte

Riktlinjen syftar till att vara ett stöd till förskrivare och övriga som arbetar med att utreda och behandla personer med blås- och tarmdysfunktion. Det ska även vara ett instrument för utprovning och utvärdering av eventuella hjälpmedel.

Kopplat till riktlinjen finns det Kunskapsstöd till Vårdprogram Blås- och tarmdysfunktion. Se HoS Personalwebb Blås- och tarmdysfunktion, <https://sundsvall.se/blas-och-tarmdysfunktion-inkontinens>.

Mål / indikatorer

I Socialstyrelsens rapport "Blåsdysfunktion hos äldre personer" lämnas förslag på 8 olika indikatorer.

Vårdprogrammets individuella mål:

- Alla personer med blåsdysfunktion ska erbjudas en basal utredning eller uppföljning (inte äldre än 12 månader)
- Alla personer med blåsdysfunktion ska ha erhållit minst en åtgärd eller behandling utöver individuellt utprovade inkontinenshjälpmedel eller katerbehandling
- Alla personer med blåsdysfunktion ska erbjudas toalettassistans, där det inte är uppenbart olämpligt
- Alla personer med blåsdysfunktion ska ha fått individuellt utprovade inkontinenshjälpmedel enl. Socialstyrelsen.

Utöver de individuella målen ovan bör andelen sjuksköterskor som har specifik utbildning inom blåsdysfunktionsområdet öka, att det finns antagna vårdprogram inom området och att personer i

särskilda boendeformer eller med hemsjukvård med kvarliggande urinkateter ska ha en dokumenterad indikation för åtgärden.

Krav på verksamheten

1. Alla som är förskrivare ska förskriva individuellt utprovade hjälpmedel via Guide förskrivarstöd (tillhandahålls av leverantören OneMed). Kontinensombud, motsvarande kan beställa förskrivna hjälpmedel via Guide.
2. För att få förskriva inkontinenshjälpmedel ska förskrivaren ha gått Socialstyrelsens förskivarutbildning på webben i deras utbildningsportal <https://utbildning.socialstyrelsen.se/>. Godkänt kunskapstest ska lämnas till enhetschef och läggs in i digitala personalakten. Detta gäller samtliga sjuksköterskor, distriktssköterskor och äldrevårdssköterskor.
 - Nya medarbetare ska inom tre månader efter start av anställning genomföra förskivarutbildningen. Om den enskilde medarbetaren inte klarar kunskapstestet ska ansvarig enhetschef ta fram en individuell handlingsplan för medarbetaren så att medarbetaren kan tillägna sig den kunskap som krävs för att vara förskrivare.
3. Målet i verksamheten är att samtliga förskrivare ska erbjudas att gå utbildningen "Vård vid blås- och tarmdysfunktion" 7,5 hp som enligt avtal med Mittuniversitetet (ej de som är Distriktssköterskor, Äldrevårdssjuksköterskor och sjuksköterskor med godkänd kurs). Godkänd kurs ska registreras i digitala personalakten.
4. Med hjälp av Senior alert kvalitetsregister identifiera personer med blåsdysfunktion och följa processen i Senior alert vid basal utredning av blåsdysfunktion.

Ansvarsområden inom primärvård, hemsjukvård och särskilda boenden (Ledningssystem)

Verksamhetschef

Inom hälso- och sjukvården har verksamhetschef ansvar för verksamheten. Det innebär bland annat att säkerställa att den enskildes behov av trygghet, kontinuitet, samordning och säkerhet i vården tillgodoses.

Medicinskt ansvarig sjuksköterska

- MAS ansvarar för att årligen och fortlöpande följa upp lokala riktlinjer inom verksamhetsområdet, samt
- utreda och anmäla händelser till Inspektionen för vård och omsorg (IVO) om någon utsatts för risk eller har drabbats av allvarlig vårdskada eller sjukdom.

Läkare

- Ansvarar för att utredning och behandling sker i samråd med sjuksköterskan med förskrivningsrätt/ sjuksköterskan vidareutbildad inom området.
- Ordinera behandling med kvarliggande urinkateter, suprapubisk kateter eller RIK
- Ordinera mätning av kvarurin (residualurin) och bedömning av resultat om det bedöms som en del i den basala utredningen kring individens blåsproblem.

Enhetschef för sjuksköterskor

- Säkerställa att sjuksköterskor ska ha godkänt resultat i Socialstyrelsens webbaserade förskrivarutbildning för att erhålla inloggning till Guide förskrivarstöd.
- Säkerställa att sjuksköterskor som saknar specifik utbildning "Vård vid inkontinens" erbjuds utbildningsplats allteftersom de blir tillgängliga.

Enhetschef särskilda boenden och hemtjänst

- Planerar för de insatser som behövs.
- Ansvarar för att uppföljningen görs av vård- och omsorgspersonal.
- Utse vård- och omsorgspersonal som registrerar identifiering och basal utredning enl. processen i Senior alert kvalitetsregister.
- Har beslutade insatser blivit utförda?

Sjuksköterskan med förskrivningsrätt/ sjuksköterskan vidareutbildad inom området

- Ska ha genomgått Socialstyrelsens förskrivarutbildning för inkontinenshjälpmedel.
- Initierar utredning av patient med blås- och tarmdysfunktion.
- I samråd med läkare behandla, följa upp och utvärdera resultatet hos patienter med blås- och tarmdysfunktion om sjuksköterska bedömer behov av läkarstöd i den basala utredningen.
- Utprova, förskriva, utvärdera och följa upp förskrivna inkontinenshjälpmedel, via upphandlat förskrivarstöd "Guide", och förvissa sig om att de används på rätt sätt.
- Följa med i utveckling och forskning inom området och förmedla ny kunskap.
- Informera patient, närstående, enhetschef och vård- och omsorgspersonal om behövliga insatser utifrån riktlinje och kunskapsstöd.
- Ansvara för att utvärdering genomförs. Blev målet uppfyllt?

Vård och omsorgspersonalen

- Informera sjuksköterskan om individens blås- och tarmdysfunktion och rapportera eventuella förändringar.
- Tillsammans med individen och teamet bidra i den basala utredningen utprovning av individuellt anpassade inkontinenshjälpmedel
- Utföra beslutade åtgärder, exempelvis toalettassistans
- Beställer förskrivna inkontinenshjälpmedel via Guide beställarportal.

Fysioterapeut/Sjukgymnast

- Tillsammans med individen och teamet bidra i den basala utredningen
- Ge specifika insatser utifrån funktion
- Prova ut hjälpmedel inom hemsjukvården och särskilda boenden.

Arbetsterapeut

- Tillsammans med individen och teamet bidra i den basala utredningen
- Ge specifika insatser utifrån aktivitet
- Prova ut hjälpmedel inom hemsjukvård och särskilt boende

Länkar

www.nikola.nu

www.kateterfakta.nu

www.sinoba.se

www.kunskapsguiden.se

www.vardhandboken.se

www.sbu.se

www.nhr.se

<http://www.icsoffice.org>

www.lakemedelsverket.se

Fördjupningsmaterial

Kunskapsstöd Blås- och tarmdysfunktion Sundvalls kommun Mars 2019